

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากรายงานพิเศษด้านสิทธิทางการศึกษาของสหประชาชาติที่ให้หลักการสำคัญของกรอบแนวทางการพัฒนาการศึกษาโดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนที่รัฐบาลต้องยึดเป็นแนวทางในการดำเนินงาน คือ การจัดการศึกษาแบบให้เปล่า (Availability) การศึกษาที่ทุกคนเข้าถึงได้ (Accessibility) การศึกษาที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ (Acceptability) และการศึกษาที่ปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียน (Adaptability) ซึ่งการศึกษาถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (เบญจา ชลธารันนท์, 2548 : 1) การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ซึ่งหากคนมีคุณภาพแล้วย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า สังคมยุคปัจจุบันจึงให้ความสนใจในการพัฒนาคุณภาพคน ซึ่งหมายถึงบุคคลปกติและบุคคลที่มีความบกพร่องประเภทต่างๆ มากยิ่งขึ้น โดยมุ่งให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาให้บุคคลต่างๆ เหล่านี้ได้พัฒนาตามศักยภาพของตนเอง เพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข ดังที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 2 ว่าด้วย สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษามาตรา 10 ระบุว่า “ การจัดการศึกษาต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือผู้ด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าว มีสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ การศึกษาสำหรับคนพิการให้จัดตั้งแต่แรกเกิด หรือแรกพบความพิการ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง” และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 21 ระบุว่า “ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงส่งผลให้สถาบันทางการศึกษาให้ความสำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการมากขึ้น โดยในปีพุทธศักราช 2542 กระทรวงศึกษาธิการขานรับด้วยนโยบาย “คนพิการทุกคนอยากเรียนต้องได้เรียน”

ทิศทางใหม่ในการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ จึงมีความหลากหลายและชัดเจนมากยิ่งขึ้น และรูปแบบที่แพร่หลายไปยังสถาบันการศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาคือ การจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม (Mainstreaming) ซึ่งหมายถึง การจัดการศึกษาให้บุคคลที่มีความต้องการพิเศษและบุคคลพิการเข้าไปในระบบการศึกษาทั่วไป มีการร่วมกิจกรรมและใช้ช่วงเวลาช่วงหนึ่งในแต่ละวันระหว่างบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ และบุคคลพิการกับบุคคลทั่วไป การเรียนร่วม ในแนวคิดใหม่ เป็นความร่วมมือและรับผิดชอบร่วมกันระหว่างครูทั่วไปและครูการศึกษาพิเศษในโรงเรียน เพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนและบริการต่างๆ ให้กับนักเรียนในความดูแล และนับแต่ปีการศึกษา 2547 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มอบหมายให้คณะกรรมการการศึกษาพิเศษ ดำเนินโครงการโรงเรียนเรียนร่วม โดยมีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการเป็นโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วม และมีการขยายผลเพิ่มมาตลอดจนปัจจุบัน มีโรงเรียนที่ดำเนินโครงการโรงเรียนแกนนำทั่วประเทศจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ และเด็กพิการเข้าไปในระบบการศึกษาทั่วไปมีการร่วมกิจกรรมและใช้และวัตถุประสงค์สำคัญของการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม คือ ความต้องการให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ยอมรับ ช่วยเหลือ เกื้อกูล ดูแลซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการแบ่งแยก

คุณภาพของการจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กปกติกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ตั้งแต่ระดับนโยบายถึงระดับการปฏิบัติ โรงเรียนในฐานะผู้ปฏิบัติการในโรงเรียนเรียนร่วม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนระบบคือผู้บริหารและครูผู้สอน หากผู้บริหารและครูผู้สอนขาดความรู้ ความเข้าใจ หรือมีเจตคติไม่ดีเกี่ยวกับเด็กพิเศษ ก็จะทำให้ส่งผลการดำเนินโครงการได้ จากอดีตจนปัจจุบัน การดำเนินการจัดการเรียนร่วมยังคงพบปัญหามากมาย ปัญหาการบริหารงาน การจัดชั้นเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อ อุปกรณ์ ครูผู้สอน โดยเฉพาะครูผู้สอนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งมีงานวิจัยหลายเรื่องที่มีข้อค้นพบถึงสภาพปัญหา สรุปได้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและศูนย์การศึกษาพิเศษได้ดำเนินการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วม 390 โรงเรียนพบว่ายังอยู่ในระดับต้องปรับปรุง และยังมีปัญหาในโรงเรียนทั่วไปที่มีนักเรียนเรียนร่วมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอุปสรรคในด้านกระบวนการบริหารจัดการและเจตคติของผู้ที่เกี่ยวข้อง (เบญจาชลธารินทร์, 2548 : 80) และในปีการศึกษาเดียวกัน อารีย์ เพลินชัยวาณิช ได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับผลการดำเนินการโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วมปีการศึกษา 2547 ในจังหวัดพิษณุโลก ยังพบอีกว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผู้บริหารมีการย้ายสับเปลี่ยนจึงขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการบริหารจัดการที่ดี บุคลากรในโรงเรียนยังขาดความเข้าใจและคิดว่าเป็นภาระงานที่หนักในการที่จะให้ความช่วยเหลือและเอาใจใส่เด็กพิการ ขาดการร่วมมือในการทำงาน (อารีย์ เพลินชัยวาณิช, 2548 : 80) และจากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วมของ

วลัยทิพย์ ศิริจงวัฒนา พบปัญหาด้านบุคลากรคือ ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วมบางท่านยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วม บุคลากรด้านการศึกษาพิเศษโดยตรงมีน้อย และไม่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม (วลัยทิพย์ ศิริจงวัฒนา, 2548 : 82) และผลของการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการบริหารการเรียนร่วม โดยใช้โครงสร้างซีทโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วมจังหวัดสุโขทัย พบว่าสิ่งที่ปฏิบัติได้น้อยและยังเป็นปัญหาด้านนักเรียนและด้านการจัดกิจกรรม คือ การจัดกิจกรรมอื่นที่ช่วยให้เด็กทั่วไปเข้าใจและยอมรับเด็กพิเศษ ด้านสภาพแวดล้อม ยังปฏิบัติน้อยในการปรับสภาพแวดล้อมตามสภาพความบกพร่องของเด็กพิเศษแต่ละประเภท รวมทั้งผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองมีเจตคติที่ไม่ดีเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กพิเศษ (บุษบา ตาไว, 2549 : 91-93) ปีการศึกษา 2550 บรรจง อักษรสาธา (2550 : 123-124) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาการจัดการเรียนร่วม โดยใช้โครงสร้างซีท ในโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วม จากการวิเคราะห์ปัญหาพบว่า ด้านนักเรียนยังไม่มีความพร้อมในการเรียนกับนักเรียนทั่วไป และนักเรียนทั่วไปยังให้โอกาสเด็กเรียนร่วมเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ยังขาดระบบการส่งต่อ และมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมนักเรียนเรียนร่วม และพัฒนาเจตคตินักเรียนทั่วไปให้ยอมรับนักเรียนเรียนร่วมเข้ากลุ่ม ด้านสิ่งแวดล้อมพบว่าปัญหาคือขาดงบประมาณในการปรับสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่าปัญหาคือครูขาดความรู้ความเข้าใจทางการศึกษาพิเศษ และกิจกรรมไม่เป็นไปตามแผนการจัดการเรียนรู้ ต่อมาสารระ ปัทมพงศา (2551 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาคู่มือสำหรับการจัดการเรียนร่วม และในขั้นตอนแรกได้เริ่มจากการศึกษาสภาพปัญหาก่อน ซึ่งในขั้นตอนนี้พบว่า ครูยังขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนตามลักษณะเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละประเภท ครูไม่เข้าใจจุดประสงค์การจัดการเรียนร่วม ครูขาดความรู้ในการคัดกรองเด็กและการจัดทำแผนการสอน การวัดและประเมินผล ขาดความรู้และทักษะการใช้สื่อ และมีปัญหาในการจัดการเรียนการสอน และต่อมา รจเรข พยอมแย้ม (2553 : 116-117) ได้ศึกษาการบริหารโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วมตามโครงสร้างซีท (SEAT) พบว่า โรงเรียนยังมีปัญหาและปฏิบัติได้น้อย คือการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วม เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม ครูประจำชั้น ครูการศึกษาพิเศษก่อนจะเปิดเทอม ขาดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้ให้นักเรียนทั่วไปเข้าใจสภาพของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อีกทั้งยังได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา โดยโรงเรียนควรจัดให้มีกิจกรรมเข้าค่ายระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันที่ จะต้องมีการเตรียมความพร้อมให้เด็กปกติมีความรู้ความเข้าใจและยอมรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีกิจกรรมที่จะเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อกันระหว่างเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

จากเอกสารและงานวิจัยข้างต้น ทำให้ทราบสภาพปัญหาของการดำเนินการจัดการเรียนร่วม ซึ่งโดยรวมเป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญของปัญหาได้ ดังนี้

ครูผู้สอน และครูโดยตรงด้านการศึกษาศาสนาพิเศษมีน้อย ในขณะที่เดียวกันก็มีภาระงานอื่นมาก ทำให้ไม่มีเวลาในการดูแลเด็กเรียนร่วมได้อย่างเต็มที่ ขาดความรู้ความเข้าใจในลักษณะของเด็กพิเศษเรียนร่วมแต่ละประเภท การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อาจไม่สอดคล้องการเรียนร่วมจึงไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการเรียนร่วมอย่างแท้จริง มีเจตคติที่ไม่ดีต่อเด็กพิเศษเรียนร่วม และคิดว่าเด็กพิเศษเป็นภาระ จึงทำให้ขาดการทุ่มเทเอาใจใส่ และให้ความช่วยเหลือได้ไม่เต็มที่ ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ขาดเทคนิควิธีการในการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้อาจไม่หลากหลาย และไม่ตอบสนองความแตกต่างให้กับผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

ด้านการจัดกิจกรรม ขาดการจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับเด็กพิเศษได้ รู้จักและคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน คุ้นเคยกับครูผู้สอน และคุ้นเคยกับบรรยากาศการเรียนการสอนในโรงเรียน ขาดการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนปกติและเด็กพิเศษที่มาเรียนร่วม ได้รู้จักและเข้าใจกัน เพื่อเตรียมความพร้อมในการยอมรับ เข้าใจ เห็นใจ และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ขาดการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมเจตคติให้กับครูผู้สอน และนักเรียนทั่วไป ให้มีเจตคติที่ดีกับเด็กพิเศษที่มาเรียนร่วม

จากข้อสรุปปัญหาของการจัดการเรียนร่วมและจากงานวิจัยหลายเรื่อง ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นว่าปัญหาดังกล่าวส่งผลให้การจัดการเรียนร่วมยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร และไม่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนร่วม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับปัญหานี้อย่างจริงจัง โรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม ควรเร่งพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาด้านบุคลากรและกิจกรรมการเรียนการสอน และควรมีการพัฒนานวัตกรรมเพื่อแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจากภายใน ให้กับบุคลากรทั้งครูผู้สอน นักเรียนทั่วไปและเด็กพิเศษอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการดังกล่าว และท่ามกลางกระแสของการแสวงหาวิธีการ/นวัตกรรมใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาในการเรียนการสอน ดูเหมือนจะเป็นความพอดีที่น่าจะลงตัว สำหรับกระแสที่มีการตื่นตัวในแนวคิดเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) ขึ้นในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง เนื่องจากมองเห็นว่า เรากำลังต้องการการทบทวนและปฏิวัติการเรียนรู้ของมนุษย์ใหม่อย่างเร่งด่วน เป็นการเรียนรู้แบบใหม่ที่มุ่งการพัฒนาด้านในการวางพื้นฐานจิตใจและกระบวนการทัศน์ใหม่ที่เป็นองค์รวมอย่างแท้จริง และเน้นการส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ในการเข้าถึงความจริง ความงาม และความดี และจะช่วยนำพาสังคมโลกไปสู่ความสุขที่แท้จริงได้ (ชนา นิลชัยโกวิท, 2551 : 5) และด้วยความเชื่อจากแนวคิดที่ว่า จิตตปัญญาศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาจิตใจมนุษย์ไม่ว่าจะเรียนรู้ในเรื่องใดหากได้ผ่านการคิดใคร่ครวญ การเรียนรู้

แบบองค์รวม มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี มีปัจจัยเกื้อหนุน และมีผู้สอนที่เป็นกัลยาณมิตร ผู้เรียนที่ได้รับการอบรม สั่งสอนด้วยวิธีการเช่นนี้น่าจะมีจิตใจที่เข้มแข็ง เข้าถึงความดี ความงาม มีความตระหนักรู้ เข้าใจโลกและเข้าใจชีวิตได้เป็นอย่างดี สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล เป้าหมายของจิตตปัญญาศึกษา คือเยาวชนไทยมีคุณธรรม ความดีงาม มีปัญญา รู้จักตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเป็นผู้ตื่นรู้ อยู่ดีมีสุข มีชีวิตที่ก่อประโยชน์ เกื้อกูล เพราะจิตตปัญญาศึกษาจะช่วยให้เกิดการรู้จักของตัวเอง เกิดปัญญา และปัญญา หมายถึงการเข้าถึงความจริงสูงสุดหรือบางทีก็กล่าวได้ว่า เข้าถึงความจริง ความดี ความงาม (ประเวศ วะสี, 2550 : 13-14) จากแนวคิดและหลักการดังกล่าว ในมุมมองของผู้วิจัยจึงคิดว่า กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษาจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจในการนำมา พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มีงานวิจัยหลายเรื่องที่มีข้อค้นพบที่ยืนยันว่า กระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษามีศักยภาพเพียงพอที่จะทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงตนเองจากภายใน เป็นการเปลี่ยนที่มีความหมายและยั่งยืน มีความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ รวมถึงการเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมและส่วนรวม เชื่อมโยงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสรรพสิ่งต่างๆ ได้ ผู้วิจัยนำมาเป็นปฐมเหตุสำคัญในการทำวิจัยในครั้งนี้ ทั้งนี้ (ประเวศ วะสี, 2549; วิจิตรพันธ์ พาณิช, 2549 ; Hladis, 2005) ได้สรุปความสำคัญของจิตตปัญญาศึกษาไว้ว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้จากภายใน ทำให้ได้มาซึ่งความรู้จากประสบการณ์และกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง ให้ตระหนักและเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เรียนรู้ที่จะรัก เรียนรู้ที่จะเข้าถึงความจริง เรียนรู้ที่จะยอมรับความหลากหลายทางความคิดมากขึ้น นำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณลักษณะภายในที่ถาวรของผู้เรียน นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่มีความเด่นชัดของข้อค้นพบของอาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2546) เรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าของความเป็นมนุษย์” โดยอิงแนวคิดการเรียนรู้จากการหยั่งรู้ด้วยตนเองที่นำไปใช้กับนักเรียนในโรงเรียนสัตยาไส พบว่า รูปแบบดังกล่าวทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนปรากฏขึ้น งานวิจัยของสุวรรณา ชิวพฤกษ์ และชากุล สินไชย (2551) ได้ศึกษา “ผลจากการนำโครงการศิลปะสร้างสรรค์คุณลักษณะชีวิตภายใน” กับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า โดยภาพรวม นักศึกษามีความเข้าใจตนเองมากขึ้น ยอมรับตนเอง เห็นพฤติกรรมตนเองทั้งในสภาวะอารมณ์ปกติ และอารมณ์ที่แปรปรวน มีผลต่อการเข้าใจโลกมากขึ้น ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2550) ที่ศึกษาการสอนจิตตปัญญาศึกษาโดยบูรณาการในรายวิชาเทอร์โมไดนามิกส์ 1 และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ผู้เรียนสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของตนเองในแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับโลกทัศน์ การนิยามความสุข การนึกถึงคนรอบข้าง การนึกถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม การมีความรักความเมตตา นอกจากนั้น ยังได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในรายวิชาศาสนาเปรียบเทียบ พบว่า ผู้เรียน

ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดจากการได้สุนทรียสนทนาในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้เรียนตัดสินใจอื่นน้อยลง ฟังมากขึ้น เอาใจเขามาใส่ใจเรา ใจเย็น อดทนและเคารพในความหลากหลายมาก

ผู้วิจัยในฐานะเป็นอาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามจึงตั้งปณิธานที่จะสานต่อปรัชญาและแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษา เพื่อผดุงรักษาหลักการและแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษาให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ด้วยการเสนอโครงการจัดตั้งศูนย์จิตตปัญญาศึกษาขึ้น และโครงการดังกล่าว ได้รับการอนุมัติให้อยู่ในแผนงานหลักของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยมีภารกิจหลักคือส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาในวิชาต่างๆ สนับสนุนให้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา จัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาอย่างต่อเนื่อง เช่น เข้าค่ายสมาธิ ค่ายคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสา รวมทั้งพัฒนาและรวบรวมสื่อวัตกรรมการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษาให้กับผู้ที่สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปพัฒนาคุณภาพด้านการศึกษา จากประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติงานการสอนและการวิจัยด้านจิตตปัญญาศึกษาทั้งในระดับอุดมศึกษา และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้วิจัย และขณะเดียวกันผู้วิจัยก็ยังไม่พบว่ามียานวิจัยที่ศึกษาหรือพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ออนไลน์เกี่ยวกับเด็กพิเศษเลย จึงเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาด้านจิตตปัญญาศึกษา และเชื่อมั่นว่ากระบวนการเรียนรู้ด้วยหลักการของจิตตปัญญาศึกษาน่าจะเป็นนวัตกรรมใหม่ที่จะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ปัญหาการจัดการเรียนร่วม และพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนเรียนร่วมได้ ด้วยหลักการและแนวคิดสำคัญที่มุ่งให้ครูผู้สอน นักเรียนทั่วไป และเด็กพิเศษ เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง จากการได้เรียนรู้ที่จะรู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เกิดความรักความเมตตา มีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม มีสติในการดำเนินชีวิต เข้าถึงความจริง ความดี ความงาม รักและเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ทั้งครูและผู้เรียน มีเจตคติที่ดีต่อกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข จึงเห็นความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมขึ้นเพื่อให้ได้รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมต่อไป

คำถามการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม มีองค์ประกอบ และมีประสิทธิภาพอย่างไร
2. ผลจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมมีประสิทธิภาพอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม
2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

สมมติฐานของการวิจัย

1. ครูมีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษา ในโรงเรียนเรียนร่วม สูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบฯ
2. ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในโรงเรียนเรียนร่วมสูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบฯ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ครั้งนี้ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการนำหลักการ แนวคิด และกระบวนการเรียนรู้ของจิตตปัญญาศึกษามาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยรูปแบบของกิจกรรมดังกล่าวเป็นการจัดกิจกรรมที่โรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมสามารถประยุกต์จัดได้หลายรูปแบบทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อเสริมการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระหลักของหลักสูตรในโรงเรียน อาจจัดในรูปแบบต่างๆ เช่น อบรมหลักสูตรระยะสั้น จัดเป็นโครงการค่ายกิจกรรมต่างๆ ตั้งชมรม ชุมนุม กลุ่มสนใจ กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมเสริมหลักสูตร 8 สาระหลักของโรงเรียน ฯลฯ โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยกิจกรรมดังกล่าว มีหลักการแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษา 7 หลักการดังนี้

1.1 หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือ การเข้าสู่สภาวะจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ แล้วสามารถนำจิตใจดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญทั้งด้านพุทธิปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Intrapersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal) หลักการนี้เป็นหัวใจของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาที่ผู้จัดกระบวนการจะต้องออกแบบกระบวนการที่สร้างเงื่อนไข และกระตุ้นให้ผู้ร่วมกระบวนการเกิดการเกิดการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ และประสบการณ์ต่างๆ ที่สัมผัส โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตใจที่สงบ ผ่อนคลาย มีสมาธิ และมีความตระหนักรู้

1.2 หลักความรักความเมตตา (Compassion) คือ การสร้างบรรยากาศของความรัก ความเมตตา ความไว้วางใจ ความเข้าใจ และการยอมรับ รวมทั้งการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ เน้นความสำคัญของความไว้วางใจ การเปิดกว้าง ความรู้สึกปลอดภัย ความจริงใจ เห็นอกเห็นใจ (Empathy) และห่วงใย

1.3 หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) คือ การบูรณาการการเรียนรู้ในแง่มุมมองต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงกับชีวิต และสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติอย่างแท้จริง

1.4 หลักการเผชิญความจริง (Confrontation Reality) คือ การเปิดโอกาสการสร้างเงื่อนไขให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการได้เผชิญความเป็นจริงสองด้าน ได้แก่

1.4.1 ความเป็นจริงในตนเอง เช่น ความคิด ความรู้สึกที่ไม่รู้ตัว หลีกเลียงหรือเก็บกดไว้ ด้วยการส่งเสริมการสืบค้น และสัมผัสกับตัวตนของตนในแง่มุมมองต่างๆ ผ่านกิจกรรม และการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง โดยไม่หลีกเลี่ยง ภายใต้อารมณ์ที่ปลอดภัย เปิดกว้าง ยอมรับ และมีความรักความเมตตาทั้งต่อตนเองและต่อกัน

1.4.2 การเผชิญกับสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างไปจากกรอบความเคยชินของตน เช่น คนที่มีพื้นฐานต่างกัน สภาพความเป็นจริงในชุมชนและสังคมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในแง่มุมมองใหม่ได้เผชิญกับความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่าง

1.5 หลักความต่อเนื่อง (Continuity) ความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงในขั้นพื้นฐาน มักเกิดขึ้นจากประสบการณ์สะสมที่ช่วยสร้างเงื่อนไขภายในให้สุกงอมพร้อมที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน

1.6 หลักความมุ่งมั่น (Commitment) ความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการนำสิ่งที่ได้รับรู้เข้ามาสู่ใจของตนเอง และนำเอากระบวนการที่ได้รับกลับไปใช้ในชีวิตเพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงภายในตนอย่างต่อเนื่อง

1.7 หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) ความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ ความรู้สึกเป็นชุมชนร่วมกัน ที่เกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในของแต่ละคน รวมทั้งการจัดกระบวนการที่ก่อให้เกิดการมีเวลาใคร่ครวญตามลำพัง และการใช้เวลาอยู่ร่วมกับผู้อื่น

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรอิสระ คือ การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

ตัวแปรตาม คือ

1. ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับตนเอง เพื่อนครู และนักเรียน
2. ศักยภาพของครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
3. ความคิดเห็นของครูที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ศึกษา

3. กลุ่มเป้าหมาย

ครูโรงเรียนบ้านป่าสัก(เทศบาลนครนครศรีธรรมราช) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 อำเภอพรหมพิราม จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 22 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นตามหลักการแนวคิดความเชื่อ และทฤษฎี มีกระบวนการและขั้นตอนในการจัดกิจกรรม กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน อาจจัดในรูปแบบต่างๆ เช่น อบรมหลักสูตรระยะสั้น จัดเป็นโครงการค่ายกิจกรรมต่างๆ ตั้งชมรม ชุมนุม กลุ่มสนใจ กิจกรรมจิตอาสา หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร 8 สาระหลักของโรงเรียน

2. การเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

การเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งเน้นการการสร้างความตระหนัก เกิดการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญในตัวผู้เรียน เกิดปัญญาและตระหนักในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น เกิดความรัก ความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจและยอมรับซึ่งกันและกัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย กิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน อาจจัดในรูปแบบต่างๆ เช่น อบรมหลักสูตรระยะสั้น จัดเป็นโครงการค่ายกิจกรรมต่างๆ ตั้งชมรม ชุมนุม กลุ่มสนใจ กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมเสริมหลักสูตร 8 สาระหลักของโรงเรียน โดยมีหลักการแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษา 7 หลักการ คือหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ หลักความรักความเมตตา หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ หลักการเผชิญหน้า หลักความต่อเนื่อง หลักความมุ่งมั่น หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้

3. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ที่แสดงให้เห็นถึง หลักการ จุดมุ่งหมาย และลักษณะสำคัญ ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการสร้างความตระหนักรู้ ขั้นน้อมใจสู่การพัฒนา ขั้นมุ่งหน้าสู่การปฏิบัติ ขั้นเกิดผลชัดจิตตปัญญา

4. โรงเรียนเรียนร่วม

โรงเรียนเรียนร่วม หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาโดยการให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เข้ามาเรียนในชั้นเรียนปกติตามกระบวนการเรียนการสอน และหลักสูตรที่เด็กปกติทั่วไปเรียน เพื่อให้เด็กที่เข้ามาเรียนร่วมได้เรียนรู้สังคม ทำให้ปรับตัวได้ ไม่มีการปรับการจัดการศึกษาสิ่งใดเป็นพิเศษ โดยเข้าเรียนเต็มเวลาหรือเข้ามาเรียนบางเวลา จุดประสงค์เพื่อให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนรู้สังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของคนปกติทั่วไป

5. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม ในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

6. ครูผู้สอนทั่วไป หมายถึง ครูผู้สอนทุกคนในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

7. ครูการศึกษาพิเศษ หมายถึง ครูที่รับผิดชอบสอนชั้นเรียนที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วม ในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

8. นักเรียนปกติ หมายถึง นักเรียนปกติทั่วไปทุกคน และนักเรียนที่เรียนในชั้นเรียนที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมในโรงเรียน

9. เด็กที่มีความต้องการพิเศษ หมายถึง เด็กที่มีความผิดปกติ มีความบกพร่อง หรือมีการสูญเสียสมรรถภาพ อาจเป็นความผิดปกติ ความบกพร่องทางกายหรือการสูญเสียสมรรถภาพทางอารมณ์ และสติปัญญา ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของเขาทำให้เขาไม่สามารถปฏิบัติภารกิจได้ดีเท่ากับคนปกติ และเข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีประสิทธิภาพ และเหมาะสมสำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้เป็นนวัตกรรมใหม่สำหรับวงการการศึกษาพิเศษ และโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม เป็นรูปแบบมีความโดดเด่นและความแตกต่างที่ไม่ซ้ำกับรูปแบบการเรียนรู้แบบอื่น อันเนื่องมาจาก ยังไม่มีพัฒนาหรือการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมมาก่อน รูปแบบนี้มีลักษณะเฉพาะและเหมาะสมในการ

หล่อหลอมจิตใจให้กับครูผู้สอน นักเรียนปกติ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเข้ามาเรียนร่วม ได้หล่อหลอมกลมเกลียวจิตใจ ให้รักและเข้าใจผู้อื่น เกิดความรักความเอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน และกัน เรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งนั่นคือวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

2. ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนโรงเรียนเรียนร่วม มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีประสิทธิภาพ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการศึกษา การนิเทศติดตามผลการดำเนินงาน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ